

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовао комисију: 07. 06. 2024. године, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. др Аријана Лубурић Цвијановић	редовни професор	Англистика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		председник комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. др Марко Шкорић	редовни професор	Социологија
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		члан комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. др Сергеј Мацура	доцент	Англистика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филолошки факултет, Београд		члан комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. др Ивана Ђурић Пауновић	редовни професор	Англистика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Нови Сад		члан комисије (ментор)
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5. /	/	/
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
/		/
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Тијана (Раде) Спасић Јаковљевић		
2. Датум рођења, општина, држава: 30. новембар 1983, Ниш, Србија		
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Филозофски факултет у Новом Саду, Англистика – студије књижевности,		

дипломирани филолог – мастер (2008); Филолошки факултет у Београду, Енглески језик и књижевност, дипломирани професор енглеског језика и књижевности (2007)

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2015, Језик и књижевност: модул књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: ПОЗИЦИЈА ПОЈЕДИНЦА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ У ДОКУМЕНТАРНОЈ ПРОЗИ ДЕЈВИДА ФОСТЕРА ВОЛАСА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација кандидаткиње мср Тијане Спасић Јаковљевић састоји од 5 поглавља подељених на 24 потпоглавља, садржи 75 референци и има 198 страница. Наведених пет поглавља подељено је на мање целине, које се темељно посвећују појединачним Воласовим есејима, а дубина анализе показује да кандидаткиња суверено влада материјом. Дисертација читаоце води од уводних напомена о значају и контексту богатог и комплексног опуса Дејвида Фостера Воласа, с посебним освртом на његову документарну прозу, преко предности и недостатака досадашњег академског изучавања његовог дела и жанровских одредница којима се оно служи, а потом и подробне, тематски вођене анализе Воласових есеја о савременом појединцу, савременом америчком друштву, књижевности и филму, до проицљивих закључака којима се дисертација завршава, јасно указујући на Воласов значај као писца, на комплексност и континуирану релевантност његове документарне прозе, а самим тим и на вредност доприноса ове дисертације англистици и науци у књижевности.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Уводна поглавља ове дисертације значајна су због контекстуализовања Воласовог дела, аргументованог истицања значаја његове документарне прозе, те њеног дефинисања у погледу књижевних праваца и жанрова којима припада, као и тема којима се бави, а међу њима су од суштинског значаја промишљања „постмодернистичке ироније којом су прожете савремена култура и свакодневни живот, отуђености, солипсизма, усамљености, као и заједништва и будности које [Волас] види као решење“. Уводна поглавља Воласов књижевни и документарни опус смештају у оквиру постиронијске књижевности, или књижевности Нове искрености, као одговора на постмодернистичку иронију у књижевности и култури, а потом образлажу потешкоће у настојањима да се Воласово дело јасно смести у одређени правац или жанр, чему се, како кандидаткиња наводи, и сам аутор противио. Поглавља затим дефинишу документарну прозу, књижевно новинарство и есеј, и нуде кратак преглед развоја есеја (Монтењ, Бејкон, Лукач, Адорно), као и књижевног новинарства, истичући значај есеја у разматрању сложених проблема савременог друштва и културе, те наводећи суштинске одлике и теме Воласове есејистике и новинских чланака у оквиру традиција на које се у извесној мери надовезују. Кандидаткиња у уводним разматрањима као окосницу Воласове документарне прозе поставља следећи проблем: „масовна култура, са телевизијом на челу, иронију од оруђа побуне – како ју је постмодернистичка књижевност првобитно користила – претвара у главни узрок очајања и стагнације (stasis) у америчкој култури друге половине двадесетог и почетка двадесет првог века“. Како кандидаткиња показује, конкретне теме у којима је овај проблем очигледан, као и Воласов особен стил и приступ њиховом разматрању из позиције духовитог тобожњег лаика и аутсајдера чине га виспиреним и провокативним есејистом и критичарем савременог америчког и западног друштва обележеног феноменом „тоталне буке“. Вредност уводних поглавља лежи и у томе што пружају јасан увид у савремени амерички и западни контекст који је надахнуо Воласова разматрања отуђеног, циничног појединца у посткапиталистичком друштву „хиперинфлације информација и какофоније која је прати“, појединца чији је живот обележен упливом медија у све његове поре, у чему се, између осталог, читује и Воласов утицај на књижевнике попут Џонатана Франзена, Зејди Смит и Дејва Егерса. Посебну научну тежину има дијалог који кандидаткиња успоставља са тврдњама самог Воласа о есеју и документарној прози, а значајни су и подаци о пишевој биографији, која се доводи у јасну везу с његовим делом, те о критичкој рецепцији, који читаоцу омогућавају боље разумевање Воласових тематских преокупација и приступа, променљиве перцепције вредности овог писца, као и критичке расправе у овој дисертацији. Последњи део увода групише Воласове документарне прозе у кохерентне тематске целине у којима Волас „дефинише доминантне друштвене и културне трендове краја двадесетог и почетка двадесет првог века“, тежећи „да укаже на правце којима би књижевност требало да се креће даље“.

Највећи и најважнији део ове дисертације представља теоријски утемељена и методолошки јасна анализа појединачних Воласових дела, која је структурно тако подељена да читаоца води кроз све најзначајније преокупације и одлике Воласове документарне прозе. Један од кључних задатака ове дисертације јесте да се размотри „опсег и утицај Воласовог критичког осврта на савремено америчко посткапиталистичко друштво, али и на западно друштво уопште, као и на (пост)постмодернистичку књижевност и културу“, што кандидаткиња постиже свеобухватном анализом Воласових есеја из различитих периода и на разноврсне, међусобно повезане теме. Средишњи део дисертације из поглавља у поглавље доследно разматра главни предмет истраживања, „положај савременог појединца који је изложен различитим утицајима који произилазе из социокултурног контекста савремене Америке“, кроз конструктиван дијалог са одабраном теоријском и критичком литературом, потврђујући континуирану релевантност Воласових есеја.

Прва тематска целина овог дела дисертације анализира позицију просечног појединца у савременом америчком друштву из психолошког и филозофског угла, уз осврт на Воласове личне проблеме које он уписује у тог појединца. Појединац се посматра у контексту ироније, која, по Воласу, од побуне прераста у институцију популарне културе јер „постаје неодвојиви део свих аспеката савременог живота и комуникације, а посредством својих инхерентних карактеристика, постаје и средство невидљиве медијске и културне тираније“. Савремена Америка критикује се као друштво изолованих појединаца окренутих свеприсутној и лакој телевизијској забави из чијих окова савремени амерички/западни појединац, заробљен у врзино коло досаде, очајања и отупљујуће забаве, може и треба да се избави. Поред тога, на међи филозофије и књижевности, разматрају се и

питања бола, будности, емпатије и одговорности, као и могућности превазилажења солипсизма у друштву где су луксузна забава на крстарењу и јефтина забава на додели награда за порнографске филмове у подједнакој мери примери „тискањ[а] у гомили како би се од свих непријатности живота побегло у (само)заборав“. Анализа се наставља фокусом на Воласове рефлексије о медијски посредованом искуству и последичној презасићености информацијама, метафикционално посредованој књижевности, те о посредованом односу појединца са самим собом и окружењем услед одсуства искрене комуникације. Сваки од анализираних есеја, за које је карактеристична особена комбинација тескобе и хумора, суморности и наде, нуди својеврстан поглед на појединца и окружење у савременом америчком друштву. У њима, Волас и професионални спорт тумачи као огледало друштва симболично представљеног у виду масовних окупљања – вашара, сајмова, додела награда или спортских догађаја – а, на трагу Витгенштајна, језик види као средство за превазилажење солипсизма који је, по Воласу, „неодржив као филозофски концепт“. Дисертација потом прелази на Воласова разматрања заједништва као уточишта за усамљеног савременог човека, чију основу чине будност, духовност и искреност. У овом делу анализе нарочито се истиче амбивалентност Воласових ставова, па и повремена неспособност да их јасно дефинише, као што је случај са пищевим покушајима да одреди шта је то специфично америчко у искуству отуђености или да помири супротстављене утиске о масовним окупљањима и заједништву. Посебно место заузима анализа Воласовог тумачења непосредне реалности као тешко сагледиве, а управо је ступање у контакт с њом, по речима кандидаткиње, најтежи корак ка превазилажењу солипсизма и рационалног егоизма, и остварењу заједништва. Пре него што се упусти у подробнију анализу Воласовог приказа америчког друштва, кандидаткиња аргументовано оповргава цинична академска тумачења Воласа као нихилисте, наводећи примере и средства супротстављања нихилизму у његовом делу.

Пажња се потом с појединца преусмерава на контекст који га је створио, његове особености, проблеме, потенцијална решења и могуће даље токове, из угла Воласа као „припадника шире америчке интелектуалне традиције ораторског писања, као и посредног настављача традиције америчког трансцендентализма и прагматизма“. У овом делу дисертације тумаче се есеји који разматрају конкретни историјски тренутак у ком се америчко друштво налазило, као и питања политичке и друштвене одговорности и слободе избора која је он изнедрио. Кандидаткиња такође луцидно разматра Воласову критику капиталистичког друштва спектакла, америчког изобиља и идеологије у есејима о наизглед обичним, па и тривијалним догађајима. Посебну вредност имају она разматрања која указују на важну улогу есеја у тумачењу некохерентне савремене америчке и, шире, западне стварности. Његов значај, тврди кандидаткиња, лежи у способности да филтрира информације и помогне читаоцу да боље разуме дату стварност и сопствени положај у њој, као и у одговорности самог есејисте у њиховом критичком промишљању. Тај „услужни есеј“, како га Волас назива, настоји да осветли и тако оснажи појединца како би и сам могао да се критички односи према друштву „тоталне буке“. Кандидаткиња се потом бави улогом и значајем Воласове беспштедне критике Бушове администрације и разматрања економског колапса 2008, који непрестано истичу важност будности и одговорности појединца и читавог друштва. Критици су посебно изложени незрелост друштва, његова тенденција ка бегу од стварности кроз препуштање индустрији забаве, одсуство промишљања догађаја и њихових последица, те недостатак, па и активно избегавање одговорности. Иако преузима одговорност када одлучи да пише есеје не би ли раздрмао успавано америчко друштво, Волас себе представља као нужног саучесника у проблемима које критикује. У овом делу дисертације можда је најочигледнија способност кандидаткиње да идентификује кључна питања у Воласовом документарном опусу, попут оног о односу између неограничености избора и слободе избора, који је у тесној вези са проблемима будности и одговорности, а пружа увид у Воласову оцену стања америчке нације у контексту концепата позитивне и негативне слободе (Берлин). Кандидаткиња закључује да је Воласов став да се у времену нарушених ограничења и конвенција у сферама културе, књижевности, производње и потрошње, или пак сексуалности, нарушавају и квалитет и смисао живота појединца и друштва. Суштински проблем савременог америчког друштва „у жаришту вечитог сукоба између либералног индивидуализма и комунитаризма“ јесте недовољно промишљено питање слободног избора јер неограничене индивидуалне слободе „воде у хаотично, разједињено, отуђено, несрећно, дубоко трауматизовано друштво“ у ком појединац постаје пасивни зависник од отупљујућих садржаја који спектакл и насиље пласирају као забаву. Анализа се затим дубље усредсређује на политички систем у Америци и савремену америчку демократију, којима се Волас бави у широком тематском спектру

својих есеја и репортажа. Најбољи пример виспирности Воласове политичке и економске анализе, те њеног тумачења из угла кандидаткиње, тако налазимо у представљању есеја посвећеног демократији и трговини на Отвореном првенству САД у тенису, које улази у суштину Воласове критике политичке и социоекономске ситуације у Америци, као и комерцијализације спорта. „Конзументички спектакл“ затим се темељно испитује у делу посвећеном индустрији забаве који, као и претходна потпоглавља, расветљава стање друштва у Америци, овог пута у контексту масовне културе и медијски посредованог искуства. Кандидаткиња у први план ставља „питање које сажима све остале симптоме проблема савременог америчког живота: како дефинисати и разумети тензију која постоји између индивидуализма и заједништва унутар самог друштва?“, задирући дубље у проблематику отуђености, пројектованих слика о америчком појединцу и друштву, те њиховој стагнацији. Америка је приказана као друштво које се свим силама труди „да се трајно анестезира од запитаности над истински битним стварима“, што води у безнађе и депресију. У таквом друштву и Волас и кандидаткиња виде свепожимајућу поларизованост, а демократе и републиканци, менаџери и радници, прескриптивисти и дескриптивисти у граматички тек су неки од њених многих примера. Ово поглавље централног дела рада завршава се важним закључцима о значају маркетиншке кампање и медијске пометње за политику и друштво у Америци, те оним о појавама које Воласова анализа антиципира. И ту се као једино решење за бесмисао који влада у вртлогу стварних и лажних информација, искрених и симулираних ставова, различитих а неретко и опречних перспектива намећу будност и преузимање одговорности за стање ствари и његове последице.

Последње поглавље анализе фокусира се на књижевност, односно на Воласове увиде о савременој америчкој књижевности, њеним карактеристикама и квалитету, млађим генерацијама писаца, улози књижевности у савременом друштву, књижевној теорији, значају и задацима књижевности, те о односу књижевности и медијске културе и замкама које тај однос поставља пред књижевност. У овој групи есеја, кандидаткиња уочава Воласов дар да предвиди промене на које ће и сам утицати, а чији је врхунац у његовом опусу роман *Бескрајна лакрдија*, написан у тренутку када делује да је „све обесмишљено, исмејано и превазиђено“, када медији и популарна култура врше неосопран утицај на књижевност и постају њен интегрални део. Ако се у таквим околностима чини да „озбиљна“ књижевност више не може да се ствара и чита, Волас такве слутње оповргава. Кандидаткиња примећује и да Волас открива сопствену уметност док разматра дела других писаца и говори о књижевности уопште, било да је реч о негативној или позитивној критици. Књижевност, како сазнајемо у овом делу дисертације, представља окосницу свих Воласових промишљања и, по речима кандидаткиње, контекст у оквиру ког посматра све феномене о којима пише. У својим рефлексијама, Волас се бави различитим писцима америчке и светске књижевности, међу којима се критички односи према онима чија дела одишу нарцисоидношћу, солипсизмом и херметичношћу, као и онима чија се књижевност претворила у пуки формални експеримент који је самом себи циљ, не нуди решења ни „стратегije за проналажење смисла“, те стога отуђује од себе читаоца чију пажњу истовремено изискује. Књижевност, по Воласовом суду, „мора читаоца да подстиче на дубоко размишљање“, суочавајући га са болом и непријатностима и држећи га у будном стању. Дискусија о овој групи Воласових текстова најубедљивије показује да је Воласов есеј истовремено „простор за пишчеву полемику, али и показни пример новог правца постиронијске документарне прозе, која чини природну целину са његовом постиронијском књижевном прозом“. Ти есеји такође упућују на Воласово изузетно широко образовање и ерудицију, због чега се међу њима налази и један написан у жанру популарне научне прозе, специфичном за текстове о технологији и природним наукама, који ће сам Волас назвати „математичком мелодрамом“. Исту ширину и ерудицију налазимо и у есеју о филму, који истовремено служи као поприште личних пропитивања јер је дискусија о филмским уметницима уједно и дискусија о Воласовој уметности. У завршници расправе о Воласовом делу у овој дисертацији, управо ово последње кандидаткињи пружа могућност за доношење закључака о свеукупној пишчевој уметности и његовој визији, која се сада јасније смешта у оквире постиронијске књижевности, чији је Волас најистакнутији представник. Будући да се ова група есеја, по кандидаткињи, најдиректније обраћа појединцу од ког почиње дискусија у дисертацији, а то је најочигледније у есејима намењеним младим писцима, овим се обезбеђује заокруженост расправе, која закључује да Волас позицију појединца замишља као двоструку позицију: ону у којој га затиче и ону коју појединац треба свесно и одговорно да заузме „изван радикалног индивидуализма савременог света“.

Конечно, закључне напомене ове дисертације вешто сумирају читав низ оштроумних запажања до

којих кандидаткиња долази током разматрања Воласових есеја, потцртавајући значај Воласове документарне прозе и његовог целокупног опуса. Више о томе биће речи у одељку 7.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Спасић Јаковљевић, Т. (2023). Критика постмодернистичке ироније у документарној прози Дејвида Фостера Воласа. У: *Наслеђе, часопис за књижевност, језик, културу и уметност*, бр. 56. 207-218. DOI: 10.46793/NasKg2356.207SJ.

Спасић Јаковљевић, Т. (2020). David Foster Wallace on the Role of Essay in the World of Total Noise: "Deciderization 2007: A Special Report". У: *Belgrade English Language and Literature Studies BELLS90 Proceedings*, vol2. Универзитет у Београду, Филолошки факултет. 133-141. DOI 10.18485.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Подробна, теоријски поткрепљена и илустративна расправа о документарној прози Дејвида Фостера Воласа, уз осврте на његово свеукупно књижевно стваралаштво, долази до следећих закључака:

Ако интимну, постиронијску комуникацију са читаоцем посматрамо као основну тежњу, али и тему Воласове документарне прозе (и целокупног дела), наилазимо на својеврстан парадокс који јој је инхерентан. Наиме, у питању је стање перманентног пораза и недовршености свих Воласових тежњи и идеја, али на тај начин да је недовршеност његових тежњи нужност за постојање самог дела. Без те недовршености, Воласово дело не би поседовало своју јединствену мотивацију, нити циљеве.

Воласова укупна поетика може се сумирати на начин који је Хејес-Брејди језгровито формулисала као: „тежњу за повезаношћу међу сопствима, [што је уједно и циљ] коју онемогућавају нарцисондност, индустрија забаве и замршеност језика (Hayes-Brady 2016: viii). Међутим, унутар овакве поетике, која је себи за циљ поставила приближавање читаоцу и остваривању дијалога са њим, постоји парадокс да се такав дијалог – да би заиста био учинковит – не сме никада завршити, што упућује на чињеницу да се крајњи резултати таквог дијалога никада не остварују. Због тога Волас сва своја питања разрађује кружно, изнова им се враћајући и враћајући свог читаоца на њих. Из понуђене анализе можемо закључити и да се Волас у сваком свом појединачном есеју, без обзира на прегршт разноликих тема којима се есеји номинално баве, он заправо враћа скупу истих преокупација. Исто тако, у сваком свом есеју – без обзира то да ли је есеј дугачак стотинак или свега неколико страница – Волас је, у некој врсти кружног писања изнова обухватао све своје идеје на једном месту. У том смислу је сваки његов есеј довољан узорак његове целокупне документарне прозе, али и оригиналан увид за себе. Ова чињеница упућује и на закључак да је од самих почетака, па све до краја, Волас имао јасну визију о чему ће писати, и ова визија се готово нимало није мењала током две деценије његовог бављења писањем.

Исто тако, Воласова документарна проза може се у потпуности разумети тек када се сви есеји прочитају више пута изнова. Наиме, тек тада је могуће уочити да сви они међусобно разговарају и творе јединствено пишење виђење својих тема. Исто тако, постављање простора за перманентни дијалог са читаоцем, у Воласовом делу омогућено је тиме што се ни на једно од кључних питања којима се писац бави не нуде конкретни, нити коначни одговори и решења. Бесконачност је свакако једна од кључних речи Воласовог опуса, па чак и оно што долази после бесконачности, у складу са чиме је једну од својих филозофских студија на колеџу назвао *Све и више од тога (Everything and More)*. Истраживање читаоца у перманентном дијалогу са делом Волас види као једину могућност да се избави(мо) из постмодернистичке заробљености у солипсизму. Без бесконачног покрета, да не кажемо бескрајне гестикације, долазимо до статичности, стазиса у култури који је Волас дијагностификовао као централни проблем наше, савремене цивилизације. Воласовски пораз, са друге стране, значи да се комуникација, односно живот и даље одвијају, јер „пораз бележи настављање људске мисли, док би успех водио ка атрофији воље и неизбежности изабирања смрти од претераног уживања“ (Hayes-Brady 2016: 3), које нам цивилизација у којој живимо обилато нуди. Осим тога, оваква концепција комуникације која никада не престаје снажно се темељи на Воласовом увиду да је у данашњем тренутку истинска, аутентична комуникација једва остварива, али да је управо због неопходно тежити јој.

Са друге стране, управо на темељу продужавања комуникације заснивају се Воласова иновативност и превазилажење постмодернизма, односно кретање ка новим књижевним хоризонтима, будући да постмодернизам одликује „телеолошка тежња ка сопственом поразу, ка преиспитивању себе до крајности тоталне тишине, што је уједно и Воласов главни проблем са њим“ (Hayes-Brady 2016: 6). На крају, из суштинске немогућности да победи проистичу и Воласов пораз, али и невероватна упорност и велики рад који је уложио у своје текстове, будући да је чувено његово писање које се састоји из пет нацрта које је писао изнова пре него што би било које дело објавио. Једнако велики парадокс који стоји у основи тежње ка комуникацији представља и чињеница да се напореда са тежњом приближавања другима, у средишту Воласовог дела налази јасно омеђени појединац, индивидуа, коју подједнако представљају и Воласови ликови, и наративна персона у документарној прози, и читалац, али и сам Волас. Сви су они приказани као једнако усамљени појединци, чијом се усамљеношћу Волас највише и бави. Али да би појединци ступили у међусобну комуникацију, потребно је да своју индивидуалност чврсто успоставе, а то се, према Воласовом суду, постиже

свесним и одговорним промишљањем себе и ширег контекста који нас окружује, наспрот успаваности коју нуде савремени медији. Осим тога, а то ће му детаљно сецирање сваке од тема помоћи да у потпуности увиди: Волас пред нас ставља свој закључак да касни капитализам у Америци по свему судећи беспрекорно функционише када је реч о комерцијалном успеху, али његове последице по појединца, о којима нико није довољно размишљао, изразито су дубоке и опасне. Међутим, оно што такође видимо јасно тек у његовим есејима јесте чињеница да су механизми по којима воласовски, односно наш, данашњи свет функционише, само наизглед банални, једноставни и површни, а заправо су изразито сложени и стога сложена Воласова реакција на њих представља адекватну стратегију за хватање укоштац са скупом проблема којима се бавио.

У таквом, неизрециво сложеном савременом свету, од почетка свог писања навикава на разноврсне амбигуитете, за које сматра да једини верно рефлектују савремену стварност. Та двострукост, плуралност, још један је пример нужне недовршености Воласове поетике: филозофске идеје преузимају се у комбинованом виду, постмодернистички цинизам и метафикција се не одвајају од модернистичке наивности и поетике баналног као што смо видели, туга се налази у темељу урнебесног хумора и перманентне забаве, солиписизму је активно супротстављена искупљујућа моћ писања и читања, слобода се достиже једино у оквирима свесних ограничења, а преплављеност информацијама и стимулансима захтева будност уместо уљуљкивања у забораву и забави. Наиме, Волас је исправно уочио да једино ако овако хаотично пригрли и представи све удружене супротности у неразмрсиво двојство, може приказати урнебесну трагедију наше свакодневице. И коначно, Волас са амбигуитетима не сучељава само свог читаоца, већ и самог себе, односно своје дело: јер његова документарна проза, када се посматра аналитички и детаљно, постаје неизоставни део његове књижевне прозе, са којом, дакле, твори још једно неразмрсиво двојство: „[његова] документарна проза чита се као прогресивно отворенија молба упућена читаоцима, од којих писац тражи спремност да испуне обећања која им нуди његова фикција, да му својим ангажовањем помогну да оствари комуникативну размену са њима“ (Hayes-Brady 2016: 34). Осим тога, Воласова документарна проза поседује наративне технике и стилске одлике које је чине сличном његовој фикцији, и обрнуто, у толикој мери да се његова фикција у неким анализама назива мета-документарном прозом захваљујући употреби аутобиографских елемената помоћу којих Волас руши четврти зид фикције (енг. meta-nonfiction, в. Konstantinou 2016: 182).

Па ипак, дистинктивне одлике есеја као жанра, као и документарне прозе уопште, имају нарочиту важност у данашњем тренутку, као што смо истакли у анализи. Наиме, испоставља се да је Воласова документарна проза, ма колико је он никада није сматрао вредносно једнаком са својом књижевношћу – и тиме можда пресудно утицао на њену досадашњу рецепцију унутар академске анализе – нужна компонента његовог дела, будући да је у њој успео да своја (постиронијска и сва друга) стремљења изрази на особен, али и непосреднији начин који отвара додатну перспективу над проблемима и изазовима савремене културе и друштва. Поред тога што Воласова документарна проза прецизно и неумољиво рефлектује ентропију информација у којој сви данас живимо, која је и самом Воласу наравно задавала велике главобоље, она је и показни пример како се та ентропија може макар донекле укротити. Другим речима, испоставља се, а да то притом Волас можда није ни намеравао да постигне, да се савремена, постиронијска документарна проза осим приближавања читаоцу и бриге о њему, поставља и у позицију модела за живот. Својим императивом балансирања и пажљивог филтрирања информација са једне, и будности и прихватања ентропије са друге стране, Воласова документарна проза указује да овај готово немогући задатак ипак можемо обављати, односно да изнова морамо покушавати да га обављамо.

Воласова документарна проза, као што је приказано, дубински се бави америчком културом, друштвом и књижевношћу, са којима је писац истовремено водио хоризонтални и вертикални дијалог. Међутим, она је исто тако и изразито космополитска, нарочито тамо где се бави књижевношћу различитих писаца који не припадају англосаксонском културном подручју. Ширина Воласових интересовања још једна је карактеристика која у потпуности долази до изражаја у његовој документарној прози, будући да се Воласови есеји могу посматрати и као прецизан попис свих његових преокупација и идеја. У анализи нам је стога било важно да истакнемо и одјеке Воласове есејистике у популарној култури, а нарочито у филмовима и серијама које су снимане далеко након објављивања Воласове есејистике, али чије се идеје неспорно надовезују на Воласове – било тако што их преузимају или их оспоравају – што Воласовој документарној прози даје додатну виталност и упућује на могућност да ће се она изнова анализирати у годинама које долазе. А ако је судити по чињеници се да ниједан Воласов текст не зауставља након последње тачке,

будућа истраживања Воласове документарне прозе долазе сигурно.

Сам Волас, наиме, није веровао да ће икада бити један од великих писаца којима се и сам дивео. Међутим, чини се да одједи његовог дела који су постају чак и снажнији са протоком времена, оповргавају оваква Воласова уверења. Притом се испоставља да Воласово дело, које, као што смо видели, почива на различитим тематским стубовима и изнова се њима бави на свим својим хиљадама страница, комбинује различите правце и књижевне утицаје, као што смо показали, ипак отвара нови правац који је на помолу. Сам Волас је у свом најчувенијем интервјуу, на тему књижевних праваца, тврдио да оснивачи покрета никада нису и чланови тог покрета. Међутим, уколико утицај његовог дела на светску књижевност и есејистику, који је у овом тренутку изразито снажан, настави да расте макар и приближном брзином и обимом као што је то до сада био случај, демантоваће свог аутора у годинама које долазе. При свему томе, на критичкој анализи стоји важан задатак да се одупре нечему што је Волас у истом овом интервјуу назвао „смрћу због канонизације“ (енг. “death by canonization”, McCaffery 1993: 31). Услед овог феномена, долази до опасних последица да се нечије дело толико високо постави да читаоци престају да воде живи дијалог са њим, што је можда још један од разлога за досадашње занемаривање Воласове документарне прозе. И коначно, можемо рећи да унутар његовог сложеног уметничког и интелектуалног пројекта, чији се домети још увек не могу до краја утврдити, Воласова документарна проза стоји као важна компонента коју је потребно још дуго анализирати. Са једне стране, томе у прилог говори чињеница да су сви његови есеји до сада издржали тест времена, односно да су, иако су изворно објављивани као новински чланци, коментари, или говори, успешно пресађени у оквире трајних есејистичких збирки. Међутим, за сам крај је најважније још једном истаћи да се на основу детаљне анализе његове документарне прозе може доказати да она представља поље пишевог директног, постиронијског сучељавања са постмодернистичком иронијом, као и креативно поље на којем је коначно успео да допре до свог читаоца тиме што заобилази замке строго фикционалног наратива. Другим речима, анализирањем његових есеја долазимо до закључка да је у њима Волас без сумње успео да изрази и додатне идеје, као и аутокритичке коментаре на све своје идеје, на начин на који то у својој у фикцији није могао, те је тако и својом есејистиком достигао домете које од ње по свему судећи никада није очекивао. У том смислу Воласов документарни опус представља и монументално дело за себе, али и незаобилазни коментар, односно најдужу и најважнију фусноту која прати његово књижевно дело, без које оно остаје недоречено.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Комисија позитивно оцењује начин приказа и тумачења резултата. На очекиване резултате истраживања, представљене систематично, фокусирано и прегледним стилем, указује се већ у уводним поглављима дисертације, а потом се до њих долази упућеном критичком анализом која се ослања на бројне релевантне теоријске и критичке изворе, због чега успева како да интерпретира Воласове идеје тако и да истакне њихову проицљивост, далекосежност и релевантност у садашњем тренутку. У пласирању и тумачењу резултата, кандидаткиња се води начелом дијалога, што текст ослобађа од уобичајених ограничења научних анализа: сувопарности и дескриптивности. Све наведено доказује кандидаткињино истинско разумевање одабраног предмета истраживања и теоријског апарата којим се вешто служи, а дисертацији обезбеђује научну озбиљност и оштрину.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација кандидаткиње мср Тијане Спасић Јаковљевић, под насловом *Позиција појединца у савременом свету у документарној прози Дејвида Фостера Воласа*, у потпуности је у складу с наведеним образложењем и садржи све битне елементе. Дисертација се усредсређује на комплексну и значајну тему, структура јој је јасна и прегледна, а библиографија свеобухватна, релевантна и савремена. Као што је случај и са објављеним радовима кандидаткиње мср Тијане Спасић Јаковљевић, ширина и убедљивост аргументације ове дисертације показују да је кандидаткиња темељно упозната како са целокупним опусом Дејвида Фостера Воласа и књижевним контекстом у ком је то дело настало, тако и са савременим теоријама и правцима у књижевности. Будући да се Воласова документарна проза нигде у свету није обрађивала у већој мери, највећа вредност ове дисертације јесте у томе што поставља темеље научне анализе овог изузетно значајног дела, а своја истраживања кандидаткиња је и јавно представила 2021. године на годишњој конференцији посвећеној Воласу, у организацији Удружења за проучавање дела Дејвида Фостера Воласа (David Foster Wallace Society). Због високог степена научне зрелости, утемељене и убедљиве аргументације, те подробног и контекстуализованог научног разматрања недовољно истраженог, а код нас готово у потпуности занемареног, документарног опуса једног од најзначајнијих савремених писаца у Америци и шире, Комисија једногласно закључује да докторска дисертација мср Тијане Спасић Јаковљевић представља веома вредан допринос англистици и науци о књижевности у Србији и ван ње, те стога предлаже да се дисертација прихвати, а кандидаткињи омогући одбрана.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме? **ДА**

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе? **ДА**

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци? Дисертација нуди теоријски поткрепљену и аргументовану анализу недовољно истражене документарне прозе Дејвида Фостера Воласа, једног од најважнијих и најутицајнијих америчких књижевника. Будући да су научна истраживања у Србији готово потпуно заобишла Воласов изузетно значајан документарни и књижевни опус, дисертација представља посебно вредан допринос англистици и науци о књижевности у Србији.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања? Нису уочени недостаци који утичу на резултат истраживања.

5. Образложење резултата провере оригиналности рада (нумерички и наративно): На основу анализе која је вршена програмом IThenticate који Филозофски факултет користи за проверу оригиналности текста у докторским дисертацијама, закључено је да индекс поклапања у раду кандидаткиње Тијане Спасић Јаковљевић износи 3%, у 83162 речи програм проналази 207 поклапања према 124 извора. Сва поклапања су мања од 1%.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

- а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;
- б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);
- в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум: Нови Сад, 09. 07. 2024.

1. Аријана Лубурић Цвијановић,
редовни професор, председник

Аријана Цвијановић

2. Марко Шкорић, редовни професор,
члан

Марко Шкорић

3. Сергеј Мацура, доцент, члан

Сергеј Мацура

4. Ивана Ђурић Пауновић, редовни
професор, члан

Ивана Пауновић

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.